

ŠTÍTOVÁ PUKLICA Z NEZNÁMEJ LOKALITY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

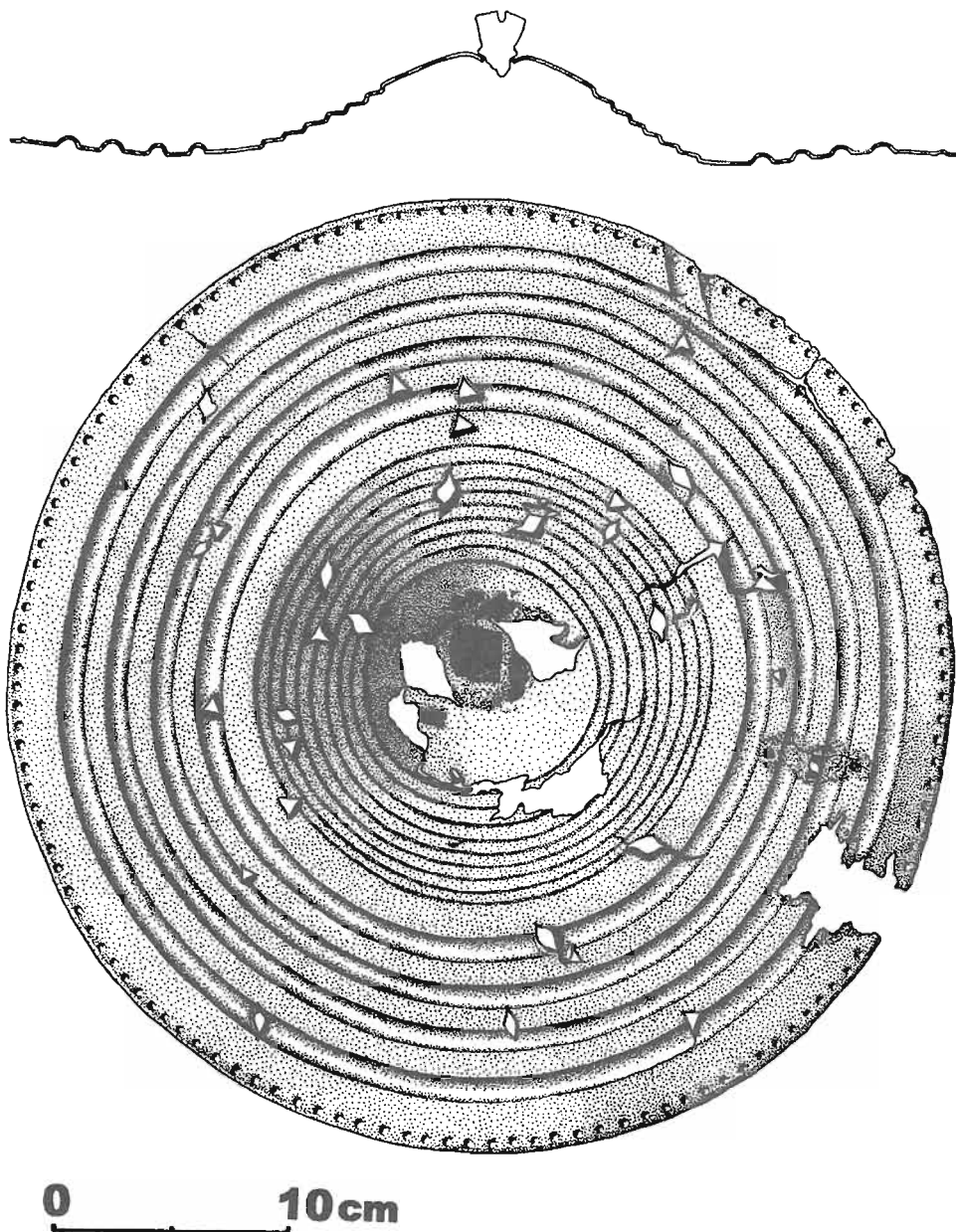
JURAJ BARTÍK

Výzbroj a výstroj pravekých bojovníkov tvoria efektívnu súčasť archeologických nálezov. Počnúc mladšou dobou bronzovou aj v strednej Európe disponovali poprední bojovníci popri útočných zbraňoch i špecializovaným ochranným výstrojom. Použitý najkvalitnejší materiál a jeho náročné remeselné a umelecké spracovanie ukazujú, že okrem primárnej funkcie v boji mal zároveň demonštrovať popredné spoločenské postavenie nositeľa. Pre poznanie výzbroje, výstroja a pohrebných zvykov spoločenskej elity mladšej doby bronzovej v stredoeurópskom priestore sú dôležité práce J. Paulíka. Ochrannému výstroju, pozostávajúcemu z prilbice, panciera a náholenných platní sa venoval vo viacerých štúdiách (Točík – Paulík 1960, 59, Paulík 1968, 41, 1988, 11). J. Paulík nepochyboval, že k ochrannému výstroju patrili i rôzne druhy štítov. I keď v nálezoch chýbali predpokladal, že v Karpatskej kotline sa používali dva základné druhy: ťažké „mykénske“ v tvare presýpacích hodín i ľahšie kruhové. Indíciou pre existenciu prvých mu boli drobné napodobneniny, ako zvyšok druhých interpretoval súbory bronzových pukličiek z depotov, ktoré mohli pokrývať prednú časť ochranných zbraní zhotovených z dreva a kože (Paulík 1965, 17). Počiatky používania celokovových štítov kruhového tvaru dokladajú v Karpatskej kotline fragmenty v depotoch z prelomu stupňov BD/HA1, nazývané podľa eponymnej lokality v maďarskej župe Szabolcs-Szatmár typom Nyírtura (Patay 1968, 241, 245). Nálezy kovových kruhových štítov so stredovou vypulninou sú najpočetnejšie zastúpené v západnej a severnej Európe. V Škandinávii a snáď aj v Karpatskej kotline sú známe z vyobrazení vyrytých do kameňa (Coles 1994, 35, Fig. 19: e, Pittioni 1954, Abb. 284, Kaus 1991, Abb. 3: 2). Presné časové zaradenie jednotlivých exemplárov negatívne ovplyvňuje tá skutočnosť, že ich väčšinu nie je možné datovať s pomocou sprievodného materiálu. Deponovanie štítov má často kultové pozadie (Coles 1962, 156, Needham 1979, 111, Schauer 1980, 196, Kytlicová 1986, 413, Hagberg 1988, 119).

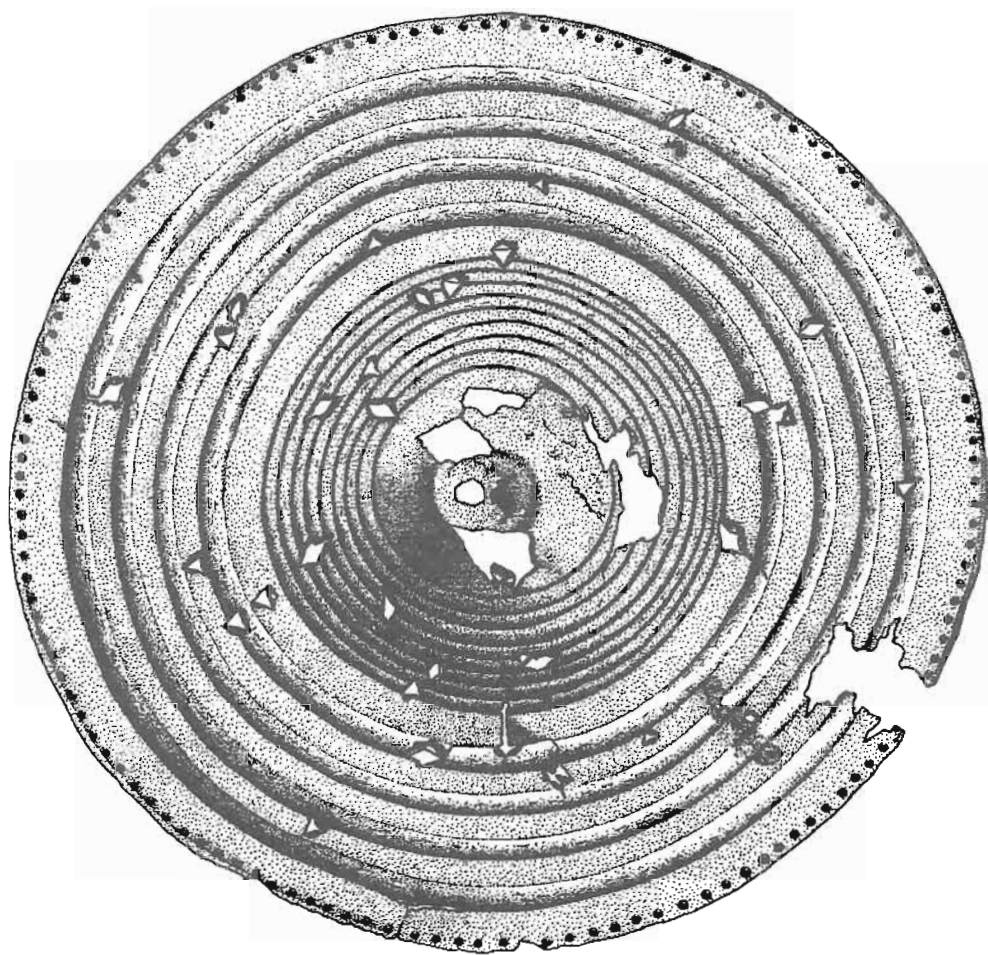
Pri príležitosti životného jubilea PhDr. J. Paulíka CSc. informujeme o súčasti ďalšieho bronzového štítu pochádzajúceho zo Slovenska. I keď sa jedná vzhľadom k nejasnému spôsobu získania o problematický nález, jeho zverejnenie pokladáme za dôležité. Bronzová štítová puklica sa v roku 1998 nachádzala u súkromného zberateľa v Bratislave. Údajne ju kúpil od nálezcu, ktorý ju získal z neznámej lokality z okolia Banskej Bystrice, snáď v katastri obce Baláže. Nakoľko spomenutý nálezca ostal v anonymite (ani súčasný majiteľ si neželá byť menovaný), údaje o mieste nálezu nemôžeme pokladať za hodnoverné.

Opis

Kovová puklica má tvar pravidelného kruhu s priemerom 401 – 404 mm. Vytepaná je zo zeleno patinovaného plechu s hrúbkou 0,3 – 0,5 mm, hmotnosť má 440 g. Nezosilnený okraj, 18 – 25 mm široký je ozdobený drobnými, z vnútornej strany vytepanými pukličkami. Stredová časť s priemerom 185 mm je vydutá približne o 40 mm. Vydutinu zosilňuje šesť vytepaných rebier, ktoré dodávajú stredovej vypulnine schodíkový charakter. Jej vrchol je hladký, zaoblený, v strede opatrený otvorom nepravidelného tvaru s rozmermi 10 x 14 mm. Priestor medzi okrajom predmetu a stredovou vypulninou

Obr. 1 Štítová puklica, predná časť

0 10cm

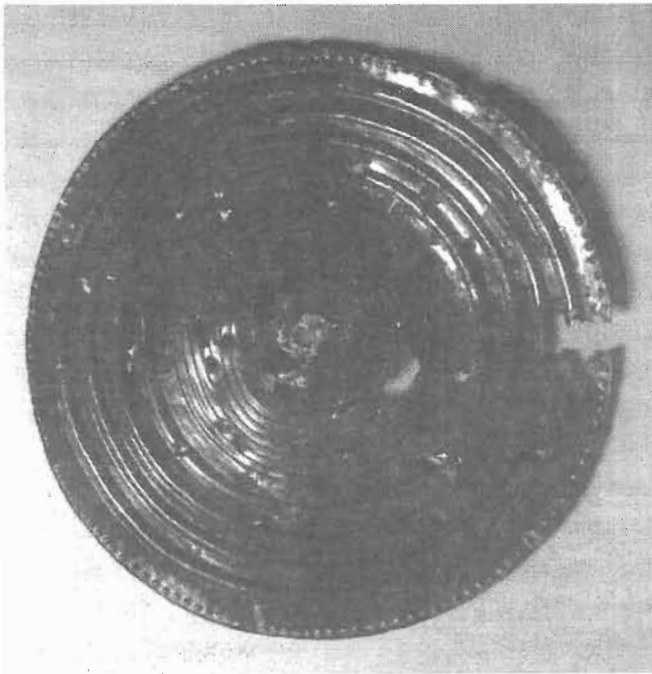
Obr. 2 Šítová puklica, zadná časť

vyplňajú s odstupom 7 – 10 mm štyri, asi 12 mm široké a 5 mm vysoké zosilňujúce rebrá. Povrch predmetu pokrýva sýtozelená ušľachtilá patina (obr. 1–2, 3–4). Vrchol stredovej vypnuliny nesie z vonkajšej i z vnútornej strany stopy železitej korózie. Oválna škvrna takej istej farby, pozorovateľná z vnútornej i vonkajšej strany so zvyškami dvoch (železných?), silno prekorodovaných nitov sa nachádza na okraji predmetu. Kvôli poškodeniu priestoru medzi nimi nemôžeme vylúčiť, že nity boli pôvodne tri. K bronzovej puklici patrí železná tyčinka – trň v priereze tvaru nepravidelného štvorca, so stranami dlhými 20 – 22 mm. Jej pozdĺžny prierez je nesúmerne dvojkoľnícký. Jednu užšiu stranu ukončuje tupý hrot s otvorom. Na opačnej strane sa tyčinka rímsovite rozširuje a ukončená je zvyškami valcovitého výbežku o priemere približne 12 mm (obr. 5). Železný trň bol údajne v čase nálezu zasadený v najvyššej časti stredovej vypnuliny. Valcovitý výbežok trňa zapadá rozmermi do otvoru na jej vrchole.

Početné poškodenia artefaktu môžeme podľa spôsobu vzniku rozdeliť do dvoch skupín. Prvú tvoria praskliny lemujúce vytepané rebrá, ako aj otvory nepravidelného tvaru na okraji i na stredovej vydutine. Predpokladáme, že ide o prirodzené poškodenia vyplývajúce z minimálnej hrúbky plechu. Zapríčiniť ich mohol tlak zeminy alebo neopatrný postup pri neodbornom vykopávaní. Druhá skupina poškodení pozostáva z otvorov, prerazených z prednej strany štítovej puklice ostrými predmetmi. Z 32 otvorov druhej skupiny má 14 tvar trojuholníka s dĺžkou strany 7 – 9 mm. 12 otvorov má tvar šošovky, prípadne kruhu s oproti sebe stojacimi výbežkami o dĺžke 10 – 15 mm (obr. 6).

Tvar a výzdoba

Kruh je charakteristickým tvarom väčšej časti štítov z mladšej a neskorej doby bronzovej i staršej doby železnej. Stred štítov býva vyvýšený, povrch vo väčšine prípadov zosilňujú vytepané okružné rebrá a zdobia vytepané pukličky. V skupine celokovových štítov zo západnej a severnej Európy (Coles 1962, 186–190) by štítová puklica z neznámej lokality z okolia Banskej Bystrice patrila k menším, avšak nie k výnimočne malým exemplárom. Napriek vonkajšej podobnosti, však puklicu nemôžeme priamo stotožniť s celokovovými štítmí. Dôvodom sú nezosilnené okraje predmetu, predovšet-

Obr. 3 Štítová puklica, predná časť

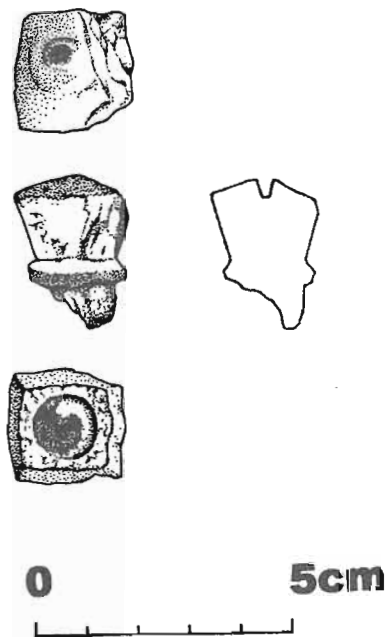

Obr. 4 Štitová puklica, zadná časť

kým však absencia akýchkoľvek dokladov pripčvnenia rukoväte. Blízku paralelu k puklici nájdeme v skupine nálezov pochádzajúcich pravdepodobne z bohatého hrobu v maďarskej župe Hajdu – Bihar. Puklica z Ártándu – o ktorej M. Párducz predpokladá že tvorila stredovú časť štítu – je vytepaná z jedného kusu bronzového plechu. Okraje predmetu z Ártándu sú druhotne upravené, takže pôvodné rozmery nepoznáme. Zachovaná časť má priemer 33 cm. Stredovú vypnulínu s priemerom 19 cm má podobne, ako puklica z okolia Banskej Bystrice zosilnenú vytepanými rebrami. Pre stanovenie dolnej hranice uloženia nálezov z Ártándu do hrobu je dôležitá bronzová hydria zhotovená medzi rokmi 600 – 570 pred Kr. v Grécku. Bohatý hrob z Ártándu obsahoval popri výbave východného, stepného charakteru (šupinový pancier, železné zubadlá a sekery) aj štitovú puklicu a bronzový kotlík s krížovitými atášami rukoväte, ktoré sú vyrobené v tradícii kovotepeckých techník doby bronzovej Karpatskej kotliny (Párducz 1965, 145, 199, 1973, 42). Na území Slovenska sa zatiaľ v súvislosti s kovovými štítni spomínal len bronzový terč s vytepávanou výzdobou uložený v Podtatranskom múzeu v Poprade (Novotný 1982, 297, 300), ktorý sa však od vyššie uvedených značne odlišuje.

Stredový trň

Ďalším znakom odlišujúcim puklicu z okolia Banskej Bystrice od štítov z mladšej a neskorej doby bronzovej v západnej a severnej Európe je železný trň v strede jej vypnuliny. Hrotité výčnelky spĺňajúce aj estetické kritériá nájdeme v ojedinelých prípadoch na stredových vypnulínach celokovových štítov zo staršej doby železnej v Taliansku (Geiger 1994, Abb. 12: A). Trň podobného tvaru sa vyskytol na vrchole štítovej puklice z mohyly č. I v Somlóvásárhely v maďarskej župe Veszprém. K pochovanému na voze priložili bohato zdobené časti konského postroja i početné zbrane. I keď je trň zo Somlóvásárhely rovnako ako celá puklica zhotovený z bronzu, štvorcovým prierezom i drob-

Obr. 5 Štitová puklica, železný trň

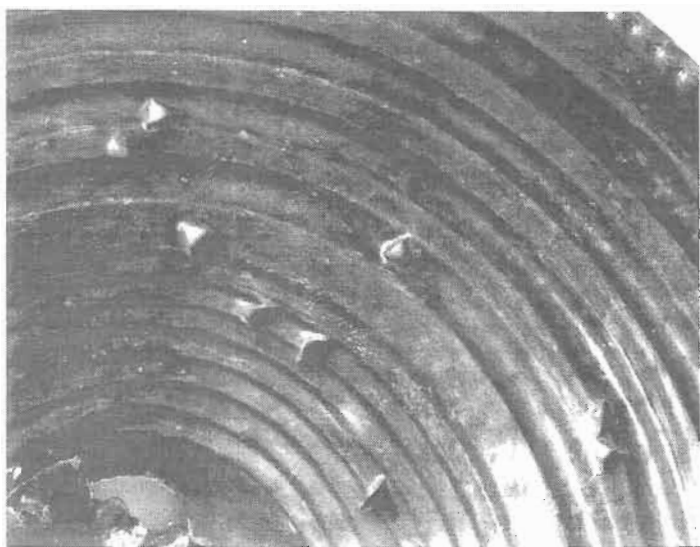
ným otvorom na tupom hrote (Horváth 1969, 109) do značnej miery korešponduje so železným exemplárom z neznámej lokality z okolia Banskej Bystrice. Hrobový celok zo Somlóvásárhely je datovaný do stupňa HaC2 (Stegmann-Rajtár 1992, 100). Príbuzné bronzové i železné puklice veľkých rozmerov s podobne profilovanými trňmi pochádzajú z hrobov v Donja Dolina v Bosne (Truhelka 1904, 89, Fig. 66, 68, 70–74, Merhart 1956, 81, Abb. 10: 4, 6).

Spôsob uchytenia na ruku a rameno

Väčšia časť celokovových kruhových štítov má na uchopenie rukoväť, umiestnenú v strede pod vypulínou, ako aj ďalšie, symetricky umiestnené úchyty na pripútanie ramena. Na štítovej puklici z neznámej lokality z okolia Banskej Bystrice sa rukoväť nenachádza a chýbajúce otvory pre nity dokladajú, že nebola upevnená obvyklým spôsobom. Stredové držadlo mohol s predným plechom spájať len železný trň prebiehajúci cez stredovú puklicu. Od stredu štítu je 12–17 cm vzdialená dvojica zachovaných zvyškov železných nitov, ktoré mohli tvoriť upevnenie úchyty na predlaktie.

Výplň z organického materiálu

Všetky indicie naznačujú, že štítová puklica z neznámej lokality z okolia Banskej Bystrice mohla plniť primárnu funkciu len ako súčasť ochranného výstroja zhotoveného prevažne z organického materiálu. Od celokovových štítov sa odlišuje jednoduchým ukončením okraja, ktorý nie je zahnutý, ani zosilnený drôtom. Takýto okraj neposkytoval pri minimálnej hrúbke plechu žiadnu ochranu proti úderu sečnou zbraňou. Bez podkladu z organického materiálu nie je riešiteľný ani spôsob upevnenia stredového držadla. Podklad pre puklicu mohol pozostávať z organického materiálu, najskôr dreva a kože. Pripevnenie plechového terča k podložke však nedokladajú nity ani otvory po nich. Pri úvahe o spôsobe pripevnenia plechovej časti štítu k podkladu nemôžeme vynechať možnosť prilepenia, na-

Obr. 6 Štítová puklica, poškodenia, detaily

príklad organickými živcami. Týmto sa predmet z okolia Banskej Bystrice odlišuje od puklice z lokality Ártánd, ktorá má na okraji rad malých dierok, v ktorých sa našli zvyšky železných klinec (Párducz 1965, 146).

Zámerné poškodenia

Predpokladáme, že dvanásť otvorov v tvare šošovky spôsobili vpichy kopijou, ktorej stred zosilňovala tuľajka alebo rebro. Ešte jednoznačnejšia je interpretácia štrnástich poškodení v tvare trojuholníka. Symetrické trojuholníkovité otvory zhruba totožných rozmerov s rovnými stenami ťažko interpretovať iným spôsobom, ako následok vniknutia hrotov šípov trojuholníkovitého prierezu. Pretože štít nemohol byť uložený do zeme skôr, ako sa začali uvedené hroty šípov používať, patinované poškodenia zároveň prispievajú k časovému zaradeniu artefaktu. V súvislosti s analýzou časového postavenia osídlenia na lokalite Smolenice-Molpír sa H. Parzinger a Z. Stegmann-Rajtárová venovali počiatku používania trojbokých hrotov šípov s tuľajkou. Zdá sa, trojlistové hroty vytlačali dvojlistové od druhej polovice 7. storočia pred Kr. Nálezy z Molpíru, medzi ktorými sú aj hroty šípov trojuholníkovitého prierezu pripisujú neskorému siedmemu a počiatku 6. storočia pred Kr. O niečo mladšie odlišne stvárnené trojboké hroty bez tuľajky tvoria jeden z vedúcich typov skupiny Szentes Vekerzug (Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988, 176–177, Abb. 9: 5–6). Otvory trojuholníkovitého tvaru pravdepodobne spôsobili niektoré z vyššie uvedených druhov zbraní.

Bronzová časť štítu z okolia Banskej Bystrice časovo zaradíme na základe paralel na štítových pukliciach z lokalít Ártánd, Donja Dolina a Somlóvásárhely, ako aj poškodení trojbokými hrotmi, do staršej doby železnej, na prelom stupňov HaC a HaD. Miesto výroby kovovej puklice si netrúfame určiť. Technika výroby štítových puklíc prezárdza tradíciu prác vnútrokarpatských bronziarov. Práve v hornatých oblastiach stredného Slovenska sa udržali výrobné postupy doby bronzovej až do doby halštatskej. Dokladom sú niektoré hromadné nálezy, obsahujúce popri bronzových liatych a tepaných artefaktoch i výrobky zo železa, prípadne kombinované z bronzu a železa. Na Slovensku sú zastúpené v depotoch stupňov Istebné–Krásna Hôrka (Novotná 1970, 69). K produktom týchto dielni

mohol patriť aj štít, ktorého pozostatkom je puklica z okolia Banskej Bystrice. Vzhľadom k neúplným a navyše sprostredkovaným údajom o mieste a spôsobe nálezu je už vopred značne obmedzená možnosť zistenia pôvodnej funkcie výnimočného artefaktu. Popri ochrane v boji sa o štítoch uvažuje aj ako o predmetoch nosených z reprezentatívnych dôvodov (nie do bojových stretnutí), slúžiacich v kultových ceremóniách (napríklad ako osobitne vyhotovené nefunkčné predmety pohrebnej výbavy), ako aj k výzdobe priestorov (chrámov). Pri funkčnej identifikácii štítov z doby železnej z územia dnešného Talianska počíta A. Geiger so všetkými uvedenými možnosťami. Skutočné ochranné zbraň sa vyznačujú dobrou manipulovateľnosťou spočívajúcou v usporiadaní rúkavítí i primeranou veľkosťou a pevnosťou, založenou na hrúbke plechu, rebrami spevnenej stredovej vydutiny a zosilnených okrajoch (Geiger 1994, 110). Pre určenie funkcie predmetu z okolia Banskej Bystrice sú však rozhodujúce zámerné poškodenia. Už počet priestrelov a prebodnutí štítovej puklice ukazuje, že asi neboli následkom bojového stretnutia. Náročnosť výroby kovového artefaktu zároveň vylučuje, že štít pôvodne slúžil ako bežný „cvičný terč“. Vysvetlenie dôvodov masívnych zásahov môžeme najskôr hľadať v oblasti kultových ceremónií a rituálov, ktoré mali militantný charakter a ich vykonávateľmi a účastníkmi boli príslušníci bojových družín. Žiadne dodatočné úvahy žiaľ nemôžu nahradiť stratu pôvodných nálezových okolností.

LITERATÚRA

- COLES 1962 – J. Coles: European Bronze Age Shields. *Proc. Prehist. Soc.* 28, 156–190.
- COLES 1994 – J. Coles: Bilder vergangener Zeiten. Bohuslän.
- GEIGER 1994 – A. Geiger: Treibverzierte Bronzerundschilde der italienischen Eisenzeit aus Italien und Griechenland. PBF III-1, Stuttgart.
- HAGBERG 1988 – U.E. Hagberg: The Bronze Shields from Frösunda near Lake Vänern, West Sweden. Trade and Exchange in Prehistory, Studies in Honour of Berta Stjernquist, Lund, 119–126.
- HORVÁTH 1969 – A. Horváth: Hügelgräber aus der Hallstattzeit nächst Somlóvásárhely und Vaszar. *Veszprém Megyei Múz. Közl.* 8, 109–134.
- KAUS 1991 – M. Kaus: Das frühurnenfelderzeitliche Steinkistengrab von Sommerein-Stockäcker. *Arch. Österr.* 2, 27–30.
- KYTLICOVÁ 1986 – O. Kytlicová: Der Schild und der Depotfund aus Plzeň-Jikalka. *Pam. Arch.* 77, 413–454.
- MERHART 1956 – G. von Merhart: Über blecherne Zierbuckel (Faleren) *Jahrbuch des RGZM* 3, 28–116.
- NEEDHAM 1979 – S. Needham: Two Recent British Shield Finds and their Continental Parallels. *Proc. Prehist. Soc.* 45, 111–134.
- NOVOTNÁ 1970 – M. Novotná: Die Bronzehortfunde in der Slowakei, Spätbronzezeit. Bratislava.
- NOVOTNÝ 1982 – B. Novotný: Bronzový terč zo Spiša. *Historica Carpatica* 13, 297–303.
- PÁRDUCZ 1965 – M. Párducz: Graves from the Scythian Age at Ártánd (County Hajdu-Bihar). *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 17, 137–231.
- PÁRDUCZ 1973 – M. Párducz: Probleme der Skythenzeit im Karpatenbecken (Skythen – Urbevölkerung). *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 25, 27–63.
- PARZINGER – STEGMANN-RAJTÁR 1988 – H. Parzinger – S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpir und der Beginn skythischer Sachkultur in der Südwestslowakei. *PZ* 63, 162–178.
- PATAY 1968 – P. Patay: Urnenfelderzeitliche Bronzeschilde im Karpatenbecken. *Germania* 46, 241–248.
- PAULÍK 1965 – J. Paulík: Nález štítových puklic z mladšej doby bronzovej vo Zvolene. *ŠZ AÚSAV* 15, 17–32.
- PAULÍK 1968 – J. Paulík: Panzer der jüngeren Bronzezeit aus der Slowakei. *BerRGK* 49, 41–61.
- PAULÍK 1988 – J. Paulík: K bojovníckemu výstroju v mladšej dobe bronzovej. *Zborník SNM* 82, História 28, 11–25.
- PITTIONI 1954 – R. Pittioni: Urgeschichte Österreichischen Raumes. Wien.
- SCHAUER 1980 – P. Schauer: Der Rundschild der Bronze – und frühen Eisenzeit. *Jahrbuch des RGZM* 27, 196–248.
- STEGMANN-RAJTÁR 1992 – S. Stegmann-Rajtár: Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donaugebiets. *BerRGK* 73, 29–179.
- TOČÍK – PAULÍK 1960 – A. Točík – J. Paulík, Výskum mohyly v Čake v rokoch 1950–51. *SIA* 8, 59–124.
- TRUHELKA 1904 – C. Truhelka: Der vorgeschichtliche Pfahlbau im Savabette bei Donja Dolina. *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosien und Herzegovina* IX, 3–156.

DIE SCHILDBUCHEL AUS EINER UNBEKANNTEN FUNDSTELLE IN DER UMGEBUNG VON BANSKÁ BYSTRICA

JURAJ BARTÍK

Im Jahre 1998 erschien bei einem Sammler in Bratislava eine Bronzephalerie, die angeblich aus einer unbekanntem Fundstelle in der Umgebung von Banská Bystrica stammt. Die übermittelte Angabe über die Fundstelle konnte nicht bestätigt werden.

Beschreibung

Die Bronzephalerie ist kreisförmig und sie hat einen Durchmesser von 401 – 404 mm. Sie wurde aus einem grün patinierten, 0,3 – 0,5 mm dicken Blechstück getrieben. Gewicht: 440 g. Der unverdickte, 18 – 25 mm breite Rand ist mit kleinen, von innen ausgetriebenen Buckelchen verziert. Der Mittelteil mit 185 mm Durchmesser ist etwa um 40 mm hochgewölbt. Die Wölbung ist durch 6 getriebene Rippen verstärkt, was dem zentralen Buckel einen absatzartigen Charakter verleiht. Sein Gipfel ist glatt, abgerundet, in der Mitte mit einer Öffnung von ungleichmäßiger Form und einem Ausmaß von 10x14 mm versehen. Der Raum zwischen dem Rand und dem zentralen Buckel wird jeweils im Abstand von 7 – 10 mm mit vier etwa 12 mm breiten und 5 mm hohen Verstärkungsrippen ausgefüllt. Die Oberfläche des Gegenstandes ist mit einer tiefgrünen Patina bedeckt (Abb. 1–4). Der Gipfel des zentralen Buckels trägt an der Außen- und Innenseite Spuren von Eisenkorrosion. Ein ovaler Fleck von derselben Farbe, sichtbar an der Außen- und Innenseite, mit Resten von zwei (eisernen?) stark korrodierten Niete befindet sich am Rand des Gegenstandes. Wegen der Raumbeschädigung zwischen ihnen können wir nicht ausschließen, daß ursprünglich drei Niete vorhanden waren. Zu der Bronzephalerie gehört ein eisernes Stäbchen – Dorn von einem ungleichmäßig quadratischen Durchschnitt, mit den 20 – 22 mm langen Seiten. Sein Längsschnitt hat eine asymmetrisch doppelkonische Form. Eine seiner verengten Seiten ist mit einer Stumpfspitze mit Öffnung beendet. Am anderen Ende ist er gesimsartig erweitert und mit Resten eines zylindrischen Ausläufers mit einem Durchmesser von etwa 12 mm beendet (Abb. 5). Der eiserne Dorn war angeblich zur Zeit der Auffindung im Höchstpunkt des zentralen Buckels eingesetzt. Der zylindrische Ausläufer des Dorns paßt mit seinen Ausmaßen in die Gipfelöffnung hinein.

Zahlreiche Beschädigungen des Gegenstandes können wir in zwei Gruppen aufteilen: Die erste ist repräsentiert durch die Risse um die getriebenen Rippen sowie durch die Öffnungen von einer ungleichmäßigen Form am Rand und an dem zentralen Buckel. Wir nehmen an, es geht um natürliche Beschädigungen verursacht durch die minimale Blechdicke. Sie konnten durch Bodendruck oder ein unvorsichtiges Vorgehen bei laienhafter Ausgrabung entstanden sein. Die zweite Gruppe von Beschädigungen besteht aus den von der Vorderseite der Schildbuche nach innen durchgeschlagenen Öffnungen, gemacht mit Hilfe eines scharfen Gegenstandes. Von 32 Öffnungen der zweiten Gruppe 14 sind dreieckförmig mit der Seitenlänge von 7 – 9 mm. 12 Öffnungen sind linsen- eventuell kreisförmig mit entgegengestellten Ausläufern von 10 – 15 mm Länge (Abb. 1–6).

Der Gegenstand ist Bestandteil eines Schildes. Trotz der äußeren Ähnlichkeit können wir ihn jedoch nicht direkt mit den ganzmetallischen Schilden identifizieren. Der Grund dafür sind die unverdickten Ränder, aber vor allem das Fehlen jeglicher Belege der Befestigung von einem Handgriff. Eine nahe Analogie dazu repräsentiert die Schildbeschlagbuche des reichen Grabes von Ártánd in dem ungarischen Komitat Hajdu-Bihar, von welcher M. Párducz annimmt, der bildete den Zentralteil eines Schildes (Párducz 1965, 145, 199; 1973, 42). Ein weiteres Merkmal, das die Schildphalerie aus der Umgebung von Banská Bystrica von denjenigen der Jung- und Spätbronzezeit unterscheidet, ist der zentrale Eisendorn. Ein Bronzedorn ähnlicher Form befand sich am Höchstpunkt der Schildphalerie aus dem Grabhügel Nr. 1 von Somlóvásárhely in dem ungarischen Komitat Veszprém (Horváth

1969, 109). Der Grabfund von Somlóvásárhely ist in die Stufe HaC2 datiert (Stegmann-Rajtár 1992, 100). Verwandte Bronzephaleren von großen Ausmaßen mit ähnlich profilierten Dornen stammen aus den Gräbern von Donja Dolina in Bosna (Truhelka 1904, 89, Fig.66,68,70–74; Merhart 1956, 81, Abb. 10: 4, 6).

Absichtliche Beschädigungen

Wir nehmen an, die 12 linsenförmigen Öffnungen wurden durch die Einstiche einer Lanzenspitze verursacht, deren Mitte mit einer Tülle oder Rippe verstärkt war. Noch eindeutiger ist die Interpretation von den 14 dreieckförmigen Beschädigungen. Die symmetrischen dreieckförmigen Öffnungen von ungefähr gleicher Größe mit geraden Seiten halten wir für die Folge des Eindringens von Pfeilspitzen mit dreikantigem Querschnitt. Da der Schild in den Boden nicht gelangen konnte bevor diese Pfeilspitzen benutzt wurden, tragen die patinierten Beschädigungen gleichzeitig auch der Zeiteinsetzung des Artefakts bei. Es scheint, zweiflügelige Pfeilspitzen würden durch die dreikantigen seit der zweiten Hälfte des 7. Jahrhunderts verdrängt. Etwas jüngere, unterschiedlich gestaltete dreikantige Spitzen ohne Tülle repräsentieren einen der Haupttypen der Gruppe Szentes-Vekerzug (Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988, 176–177, Abb. 9:5–6). Die dreieckförmigen Öffnungen wurden wahrscheinlich durch manche von den oben erwähnten Waffentypen verursacht.

Auf Grund der Parallelen an den Schildbucheln von Ártánd, Donja Dolina und Somlóvásárhely sowie der Beschädigungen durch dreikantige Pfeilspitzen datieren wir den bronzenen Schildberschlagbuchel aus der Umgebung von Banská Bystrica in die ältere Eisenzeit, an die Stufenwende HaC/HaD. Die Erzeugungsstelle von der Metallkappe sind wir nicht imstande zu nennen. Die Herstellungstechnik von der Schildbuchel deutet auf eine Tradition von Werken der innenkarpatischen Bronze gießer hin. Gerade in den Bergpartien der Mittelslowakei blieben die bronzezeitlichen Produktionsvorgehen bis zur Hallstattzeit erhalten. Belege dafür sind einige Hortfunde, die neben den gegossenen und getriebenen Bronzeartefakten auch die Eisenerzeugnisse bzw. kombinierte Eisen-Bronzegegenstände enthalten. In der Slowakei sind sie in den Hortfunden der Stufen Istebné – Krásna Hôrka vertreten (Novotná 1970, 69). Wir nehmen an, zu den Produkten dieser Werkstätten gehörte auch der Schild, von dem die Schildphalere aus der Umgebung von Banská Bystrica stammt.

Hinsichtlich der unvollständigen und dazu noch übermittelten Angaben über die Fundstelle und – umstände ist die Möglichkeit der Feststellung von der ursprünglichen Funktion des einzigartigen Artefaktes voraus schon ziemlich beschränkt. Neben dem Schutz im Kampf erwägt man über die Schilde als über Gegenstände, die aus repräsentativen Gründen getragen wurden und bei Kultzeremonien oder -dekorationen dienten (Geiger 1994, 110). Für die Bestimmung der Funktion des Schildes aus einer unbekanntem Fundstelle im Bezirk Banská Bystrica sind jedoch die absichtlichen Beschädigungen maßgebend. Schon die Zahl der Durchschüsse und Durchstiche der Schildphalere zeigt, daß es sich wohl nicht um die Folge eines Kampfes handelt. Die anspruchsvolle Herstellungstechnik des Metallartefaktes schließt gleichzeitig aus, daß der Schild ursprünglich als eine herkömmliche „Trainingszielscheibe“ gedient hat. Die Erklärung der massiven Eingriffe müssen wir am ehesten im Bereich der Kultzeremonien und Rituale suchen, die einen militanten Charakter hatten und deren Vollzieher und Teilnehmer die Mitglieder von Kampftruppen waren. Keine zusätzlichen Erwägungen können leider den Verlußt von ursprünglichen Fundumständen ersetzen.